

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLISH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Ergasheva G.A.¹, Asadova Aziza Ferruxovna²

¹Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim metodikalari kafedrasi katta o'qituvchisi

²Samarqand tuman 11-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ifodali o'qishga o'rgatish

Jahon miqyosidagi shiddatli taraqqiyot ta'lim-tarbiya tizimini ham tubdan isloh qilish masalasini kun tartibiga qo'yanligini Respublikamiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev qayta-qayta ta'kidlagani holda misli ko'rilmagan ishlohotlarni amalga oshirmoqda. Muhtaram Prezidentimiz SH.M. Mirziyoyevning 2017- yil 7- fevraldagi PF-4947- sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmonida uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish yo'lini davom ettirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlarni tayyorlash, ilmiy va innovatsiyon yutuqlarni amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish ta'lim tizimi sohasidagi ustivor yo'nalishlar sifatida belgilandi.

Uzviylashtirilgan davlat ta'lim standarti talablari asosida boshlang'ich sinf o'quv dasturlari va darsliklari takomillashtirilmoqda.

Boshlang'ich sinf "O'qish kitobi" darsliklariga o'qish ko'nikmalarini takomillashtirishga doir savol-topshiriqlar kiritilgan. Ular o'quvchilarining to'g'ri, ongli, tez va ifodali o'qish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'quvchilarning o'qish ko'nikma va malakalarini shakllantirish va takomillashtirishda asar matnining tahlili muhim ekanligini hisobga olgan holda tahlilga doir topshiriqlar izchillik bilan berib borilgan.

Dastur talablarini to'liq bajarish uchun o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini to'g'ri shakllantirish va takomillashtirib borish zarur. O'qish ko'nikmalari savod

o'rgatish jarayonida shakllanadi, o'qitishning keyingi bosqichlarida takomillashtiriladi, ya'ni o'quvchilar to'g'ri, ongli o'qishdan tashqari, tez va ifodali o'qishga ham o'rgatib boriladi. .

To'g'ri, ongli, tez va ifodali o'qish o'qish malakasining sifatlari deb yuritiladi.

O'qish malakalarini egallash maktabda o'qitiladigan barcha predmetlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishning muhim sharti hisoblanadi. O'qish faoliyatning asosiy turi bo'lib, o'quvchilarni g'oyaviy-siyosiy, aqliy, estetik va nutqiy tomondan rivojlantirish uchun juda katta imkoniyat yaratadi. Bu jarayon esa o'qish malakalarini o'stirish va takomillashtirish ustida tizimli va maqsadga muvofiq ishlashni taqozo etadi.

O'qish malakasini egallash murakkab jarayon bo'lib, uni shakllantirish uzoq vaqtni talab etadi. Ruhshunos olim T. G. Yegorov o'zining «Ocherki psixologii obucheniya detey chteniyu» nomli asarida o'qish malakalarini shakllantirish jarayonini uch bosqichga ajratadi: analitik bosqich, sintetik bosqich va avtomatlashgan bosqich. Analitik bosqich savod o'rgatish davriga to'g'ri keladi, bunda so'zni bo'g'in-harf tomonidan tahlil qilish va bo'g'inlab o'qish malakasi shakllantiriladi. Sintetik bosqich uchun so'zni sidirg'a o'qish xarakterli. Bunda so'zni ko'rish orqali idrok qilish va uning talaffuzi so'z ma'nosini anglash bilan asosan mos keladi. O'qish so'z ma'nosini idrok qilish bilan amalga oshadi. O'quvchilar sintetik bosqichga 3-sinfda o'tadilar. Bundan keyingi yillarda o'qish avtomatlasha boradi.

O'qish darslarida asar ustida ishlashni shunday tashkil etish kerakki, asar mazmunini tahlil qilish o'qish malakalarini takomillashtirishga yo'naltirilgan bo'lsin.

To'g'ri o'qish xato qilmasdan, yanglishmasdan o'qish bo'lib, so'zning tovush-harf tarkibini, grammatik shakllarini buzmasdan, so'zdagi tovush yoki bo'g'inni tushirib qoldirmay, boshqa tovushni qo'shmay, harflarning o'rnini almashtirmay, aniq talaffuz qilib, so'zga urg'uni to'g'ri qo'yib o'qish hisoblanadi. M. Odilova va T. Ashrapovalar «Adabiy talaffuz me'yorlariga qo'yilgan barcha talablar to'g'ri o'qish ko'nikmasiga ham taalluqlidir», - deb ta'kidlaydilar. To'g'ri o'qishga yana quyidagicha ta'rif berilgan: «To'g'ri o'qish - bu materialni tovush tomondan xatosiz va bir tekisda ravon nusxa ko'chirishdir». Demak, to'g'ri o'qish so'zning tovush tarkibini, grammatik shaklini buzmasdan adabiy-orfoepik me'yorlar asosida o'qishdir.

To'g'ri o'qish so'zning uzun-qisqaligiga, o'quvchining so'z boyligiga, ya'ni so'zning leksik ma'nosini qanchalik bilishiga hamda so'zning bo'g'in va morfemik tarkibiga bog'liq. O'quvchilar ko'pincha quyidagi sabablarga ko'ra xatoga yo'l qo'yadilar:

1. So'zni talaffuz qilish bilan uning ma'nosini tushunish o'rtasida puxta sintez bo'lmagani uchun bola so'zning oldin tovush tomonini ko'radi, uni talaffuz qilishga oshiqadi. So'zning ma'nosini esa e'tibordan chetda qoldiradi.

2. So'z ko'p bo'g'inli bo'lib, bola uni oldin eshitmagan bo'lsa, xatoga yo'l qo'yadi.

3. So'zning ma'nosini bilmaslik tufayli xatoga yo'l qo'yadi.

4. Tez o'qiyman deb xatoga yo'l qo'yadi.

5. To'g'ri o'qish yorug'likka va yorug'likning tushishiga ham bog'liq.

6. Undosh tovush soʻzning oʻrtasida va oxirida kelgan yopiq boʻgʻinli soʻzlarni oʻqishda qiynaladilar.

Ifodali oʻqishga tayyorlanish shartli ravishda uch bosqichga boʻlinadi:

1. Asarning aniq mazmunini tushunish, unda qatnashgan shaxslarning xatti-harakatini tahlil qilish, asarning gʻoyasini belgilash, yaʼni asarning gʻoyaviy-mavzuviy asosini, uning obrazlarini badiiy vositalari bilan yaxlit holda tushunish.

2. Matnning qaysi joyida toʻxtam (pauza) qilishni, mantiqiy urgʻuning oʻrnini, oʻqish tempini belgilab olish.

3. Oʻqishni mashq qilish, muallif fikrini, uning tasvirlangan voqea-hodisalarga va qatnashuvchi shaxslarga munosabatini ovoz bilan ifodalay olish uchun matnni qayta oʻqish.

Asarning mazmuni va gʻoyaviy yoʻnalishini tahlil qilish ifodali oʻqishga oʻrgatish bilan bogʻlab olib boriladi. Ifodali oʻqishga oʻrgatishda matn mazmunini tushunish, muallif hikoya qilgan voqealarga oʻz munosabatini bildirish asosiy vazifa hisoblanadi. Oʻquvchilarda ifodali oʻqish malakasini shakllantirish uchun asarni oʻqituvchining ifodali oʻqishi muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K.Qosimova va b. Ona tili oʻqitish metodikasi. –T., Noshir. 2009.
2. A. Zunnunov va boshq. Adabiyot oʻqitish metodikasi. - T.: Oʻqituvchi, 2010.
3. A. Rafiyev. Lotin yozuviga asoslangan oʻzbek alifbosi va imlosi. - T.: 2013.
4. A. Gʻulomov. Ona tili oʻqitish printsiplari va metodlari. - T.: Oʻqituvchi, 2012.
5. Boshlangʻich maktab darsliklarini yaratish mezonlari / Tuzuvchilar: Q. Abdullayeva, M. Ochilov, K. Nazarov, S. Fuzailov, N. Bikboeva. - T.: 2000
6. T.Gʻafforova va v. Oʻqish kitobi. 1-sinf uchun darslik. –T.: SHarq. 2020.
7. T.Gʻafforova va v. Oʻqish kitobi. 2-sinf uchun darslik. –T.: SHarq. 2020.
8. M.Umarova va b. Oʻqish kitobi. 3-sinf uchun darslik. –T.: Choʻlpon. 2019.
9. Matchonov S. va b. Oʻqish kitobi. 4-sinf uchun darslik. –T.: Yangiyoʻl poligraf servis. 2019.